

Биргит Бирнбахер

МОЕТО СОБСТВЕНО АЗ

Превод от немски
ЕКАТЕРИНА ДЖУТЕВА

София • 2021
Black Flamingo Publishing

Издаването на това произведение беше подкрепено от ТРАДУКИ, литературна мрежа, в която са включени Федералното министерство за Европа, интеграцията и външните работи на Република Австрия, Министерството на външните работи на Федерална република Германия, Швейцарската културна фондация „Про Хелвеция“, КултурКонтакт Австрия (по възложение на Федералното канцлерство на Република Австрия), Гьоте-институт, Словенската агенция за книгата ЈАК, Министерството на културата на Република Хърватия, ресор „Култура“ в правителството на Княжество Лихтенщайн, Фондацията на Лихтенщайн за култура, Министерството на културата на Република Албания, Министерството на културата и информацията на Република Сърбия, Министерството на културата и националната идентичност на Румъния, Министерството на културата на Черна гора, Министерството на културата на Република Македония, Лайпцигският панаир на книгата, Министерството на културата на Република България и фондация „С. Фишер“

traduki 

Birgit Birnbacher
ICH AN MEINER SEITE

© 2020 Paul Zsolnay Verlag Ges.m.b.H., Wien

© Екатерина Джутева, превод

© Антоанета Стоилова, художествено оформление

© Black Flamingo Publishing, 2021

ISBN 978-619-7362-88-6

Работата по този роман е подкрепена от провинция Залцбург, посредством годишна стипендия и проектни стипендии за изкуство и култура на Бундескандидатурата. Авторката благодари за помощта на всички, които формално и неформално са допринесли за създаването на романа.

Подпомогнат от град
и провинция Залцбург.

НА ГЮНТЕР

Ето я отново тази светлина. Спусна се рано сутринта през прозорците на влака от Санкт Пьолтен за Виена над всички наоколо, над Артур. Скоро ще дойде есента, но Артур не се бои. Затваря още веднъж очи и слиза. Последната част от пътя до университета ще извърви пеш, с не толкова бързи крачки както другите, но това няма да направи впечателение. Той е един свободен човек сред множеството.

Често му се случваше така: Устремява се към нещо и не знае кой или какво ще му помогне, но все нещо щеше да изскочи. Той не иска, не може, не се осмелява (нак не) да влезе сам в тази аула, въпреки че вече два пъти преди това е бил тук. Отново няма да знае къде да се намести, докато започне лекцията. За да не го заприказва някой и да го принуди да лъже. Само да не започва денят с лъжа. Новата глава няма лъжа в първия абзац. И във втория. Но Артур се научи да не иска постоянно прекалено много. Едно по едно. При всяко положение веднага се появи страхът да не бъде разпознат като бивш престъпник. Нямаш работа тук, не ни трябва някой токущо излязъл от затвора. Впрочем, това е валидно за почти всички сфери на обществения живот, а на личния – така или иначе. Но отново се появява спасение. Или как би го нарекъл мнителният неверник? Случайност на съдбата? Еднометровият ярко осветен автомат за кафе, приличащ на космически кораб, се шири по средата на аулата. Отборът на майсторите нарича това „местване“. Артур го нарича късмет.

Автоматът мига. Говори му. Пий! Тгу те! Толкова е просто, мисли си Артур, човек вече знае накъде да поеме. Той тръгва със сигурна стъпка през залата и застава пред говорещия космически кораб. Остава известно време така, докато

му намига и поприказва. Колко е мило чувството, когато си на правилното място.

Изборът между многото различни видове кафе е прекалено труден за Артур, точно колкото е и въпросът за чашката. Само да не сгреси от първия път и да натисне *Нося си чашка*. Иначе няма какво толкова да се обърка. Какво кафе пие един студент? Блудкавата течност долу в мензата я наричат кафе от филтър. Артур знаеше, че не би искал да пие филтрирано кафе, но пък и тук няма такова.

Един и двайсет не е особено евтино, но на първия ден човек може да се отпусне малко. Средно силно. Средно подсладено. Дайте ми нещо посредствено! Сега някой чака зад него, наистина трябва малко да ускори темпото. Колко мляко? Сякаш някъде дълбоко в космическия кораб има и резервоар за мляко. Тази машина си мисли, че вярвам, че има. Без мляко. Само средно и черно. Потвърждаване. Артур се стряска, когато чашката цраква в гържача.

Тази зад него шумно си отгърхва, но това може да значи много неща. Светът не се върти около него. Вече идва и респтото. Той прибира трийсет цента и хваща чашката за горния ръб. Бавно завъртане, само да не разлее. Боже мой, всичко свети в оранжево! Цялата аула се обръща към него. Трябва да даде обратна връзка. Справил ли се е с обслужването на машината? Е, можеше да мине и малко по-леко, но няма да издребнява. Да, супер, напълно е доволен. Enter, окау, тогава чао! Стоп! Ще отделиш ли време за един последен въпрос? Не, нека не, зад мен ... Как можем да се подобрим? Моля, напишете с пръст на дисплея. Ох, той не иска да го прави, не иска да пише по този дисплей, нататък. Нататък и край. Но такава опция няма. Ако не напише нищо, студентката зад него няма да получи кафе. Трябва, за да се активира най-после полето Enter. В крайна сметка изписва: *истинско мляко*, тогава вече може да си тръгне.

Фаворитен, юни 2010

Преди почти година и половина Артур стои долу пред къщата в десети район, а кръвта му бавно засъхва по слепоочие-то. Навън вече се е затоплило, станало е почти лято. Пуловерът и лекото яке, които е носел при влизането си в затвора, сега са прекалено топли. Той се поти. Агресът е същият, но закъснява с повече от десет минути. Няма значение. Вратата се отваря, той изкачва стълбите по две наведнъж. Слепоочие-то пулсира, повече от ограскване е. Можеше и да си го спести. Сега трябваше да се яви тук погреден по този начин. Втори етаж. Уверява се, че това е правилната врата. Кратко почукване. Женски глас, който казва: „Влезте, моля.“

Човек автоматично звучи жалко, щом започне да се извинява. До жената седи мъж, който изглежда по-възрастен, отколкото вероятно е. Това е терапевтът. Той е ангажиран с телефона си и вдига поглед съвсем за кратко. „Всичко наред ли е?“, пита дамата, взирайки се в челото на Артур. Той кимва.

Там, където Артур е израснал, наричат очилата на терапевта „армейски“, защото преди са ги раздавали безплатно на отбиващите военна служба. Тези, които след казармата не можеха да си позволят други, просто продължаваха да ги носят, докато след години най-после ги заменяха за евтини диоптрични очила. Терапевтът пропъжда с голямата си ръка цигарения дим към бюрото и гледа младежа през армейските очила.

Има нещо специфично у него, което на Артур му се струва „ретро“ и това не е само телефонът – Нокиа от деветдесетте години. А също и износената синя работна престилка. И очевидната провокация, с която не изключва тези наистина силни тонове на позвъняване. Не иска или не може?

Младежът поглежда жената. Явно е готова да понесе това-онова за бленуваната следдокторска позиция към социологическия институт. Точно в момента, в който тя вече наистина не може да се преструва, че нищо особено не се случва, терапевтът открива тон, който му допада и енер-

гично го запаметява с показалеца си. „Blossom“, прочита радостно той.

„Когато чуете нещо такова, Бети, за какво си мислите?“, пита той със замечтано лице.

„Името ми е Бетина Бергнер“, казва тя, обръщайки се към Артур. А към терапевта: „Мисля си за данните в нашите документи за прием. И кога най-после ще се научите как се открива клиентско досие.“

Артур се опитва да се усмихне. Леко му е зле. Кръвта. Свободата. Облекчението. Или тонът, с който двамата разговарят помежду си и който му е толкова чужд. Посредствеността в монотонната песен на тези хора, разкриваща се в спора между колеги – че едно спречкване може да започне малко или много на шега, че завършва с шега.

Днес преди обед Артур Галай напусна затвора на Герлиц като свободен човек. В санитарното помещение получи нещата си точно такива, каквито ги беше предал тогава. После просто си тръгна. Правеше крачка след крачка с кафявите си маратонки „Адигас“, следваща и по-следваща, съвсем нормално, в дънки, и все пак се чудеше как грехите му не се разпадат във въздуха, как нищо по него не се троши или разгражда. Един младеж не рухва като човек, който е бил на топло двайсет години и се промъква на свобода като някое „S“ – с тяло, което отпред е с изпъкнал корем от седене, а отзад – с гърбица от чакане. Погледнато от страни, той е един изправен мъж, напускащ сградата.

Артур не познава друг, който толкова последователно не забелязва следи от кръв, както терапевта, чието име отгавна знаеше, още преди да го беше срещнал за пръв път. Официално името му е Константин Фогл, но всички го наричат Бьорг. Пушейки, терапевтът се взира толкова дълго и мъгчливо в очите на момчето, докато то не отклонява поглед към стъкления пепелник, в който Бьорг настойчиво гаси цигарата без дори да погледне в същата посока.

През очилата си той изпитателно разглежда Артур, но не изпуска телефона от ръка. Не му личи за какво мисли. И че

преди по-малко от половин час, при разлистване на досието на младежа, си плесна челото с разтворена ръка и измърмори: „Как е възможно!“ Рядък момент, в който Фогл открива картите. Той винаги е смятал, че човекът насреща не бива да разбира мислите му. Затова се старее да ги прикрива. Най-близкият съсед например дълго време не забеляза, че жена му Елза е изчезнала. Фогл винаги е предпочитал да пие още едно, преди някой да го разкрие. За да не го усетят, и днес ще пие още едно. Никога екстремно, никога до тотален провал. Само едно за настроение и едно срещу болката. „Елза винаги е в движение“, такива реплики пускаше през оградата, така се беше научил да говори. „Има бръмбари в задника тази жена.“ Но веднъж съседът отвърна: „Такива са всички“, а Фогл леко глуповато повтори: „Такива са всички.“ После влезе в къщата и повече не можа да се отърве от това изречение. То звучеше и звучеше, и звучеше в ушите и в кухнята, и в банята и покъсно в леглото, в затворената уста. *Такива са всички.*

Та днес преди обед Артур вървеше по протежението на тротоара, крачка след крачка, и нищо не се разпадеше, никой не го гледеше странно. Той е просто един човек, който си върви със спортен сак през рамо, и който прави няколко крачки. Вече я вижда. Разпознава я от пръв поглед. Още тогава, когато се отби в Андалусия при Мариане и Георг, тя беше стара, а той бе почти дете. Втрени се в нея и помисли, че е умряла, а тя беше легнала – трябваше да си почине. Първата бивша актриса, с която Артур се запозна. Стара жена, сега кожа и кости, покрита с палто от грешния сезон. Черна перушина върху човешки скелет, немощен човек, избягала пациентка на болкоуспокоителни, която сега седи на спирката пред затвора Герлиц като изпаднала не само от времето, а и от своята порода. Сякаш дълго се е завръщала, летейки насам и сега не открива своя биологичен вид. Всички актьори са умрели и приятелите, и спътниците са заминали. Има си само Артур. Но какво се вижда по лицето ѝ: Нищо не е чак толкова зле. Така го гледа тя. Сините очи са съвсем будни, гърбицата – невъзмутимо отпусната, болкоуспокояващата помпа – готова за изстрел в измършавялата лява ръка, ост-

рият камък, който младежът не вижда – добре скрит в дясната. Не е точно усмивка, но нещо потрепва във въздуха около нея. Цялата спирка е заредена с увереността на една жена, с непреходната горчивина, която тя винаги с удоволствие е показвала, но никога не ѝ се е удавало напълно. Дори и сега, когато бе поела към последното си пътуване, за да предпази *момчето*, както казваше, от някоя глупост.

„Знаете ли как става сладолед?“ Сега терапевтът вдига глава от телефона и гледа като съвсем млад човек, на когото му е хрумнало нещо свежо.

„Моля?“, пита Артур.

„Изглежда има такива символи по тези клавиши. Има смайлици и тем подобни, но и предмети. Можете ли го това на дисплея? Съвсем ново е. Клиентите ми изпращат повдигнати палци и лица, и такива ...“ Терапевтът всъщност би трябвало да е наясно, че младежът не знае как да борава със смартфон. Тъкмо по времето, когато смартфоните сериозно навлязоха, Артур влезе зад решетките. С приплъзването по екрана се оправя някак, но всичко останало е непознато за него. Но все пак му е известно, че за това, което терапевтът иска, е нужен смартфон, а Бьорг има устройство с клавиши.

„С вашия телефон няма да се получи“, казва учтиво Артур, но терапевтът не остава особено изненадан. „Не можете да въведете с него сладолед. Просто напишете, че искате да отидете за сладолед“, предлага му той.

Сега Фогл отново вдига очи. Бети се хили почти незабележимо. „Как ви хрумна пък това? Изглеждам ли като някой, който иска да отиде за сладолед?“

„Не знам“, казва правдиво младежът и сам се изненадва колко тъжно звучи това.

Бьорг махва с ръка. „Не, не. Това е един клиент, който има проблеми с канала си. Ютуб, такива геймърски истории. Наясно ли сте с тях?“

Артур поклаща отрицателно глава, но предвид предисторията му, не изглежда много достоверно.

„Този за всеки случай, моят клиент, не понася никаква

критика. Пише ми тук в известията за онлайн тормоз, блокирания и всякакви такива. Правни стъпки! Исках да му напиша, да успокои топката.“

„И щяте да го направите със сладолед.“

„Точно“, отвръща самодоволно той и при мисълта известно време поклаща одобрително глава.

„Това не спада ли към защитата на личните данни?“, пита Бетина Бергнер.

„До сега не съм знаел, че един сладолед може да попадне под защита на данните. Но вие с удоволствие можете да прекарате свободното си време в това да регистрирате топче лимонено сорбе във финансовата служба.“

Бетина извърта очи, поема си въздух за ответна атака, но все пак се отказва. „Говоря за нашето задължение за конфиденциалност. Че нямате право да разказвате на един клиент за друг.“

Той разтваря широко очи и гледа към Артур. „Трябва ли непрекъснато да мълча, Бети, не мога ли да разказвам дори и за вас на приятелите си в Шведенеспreso?“

„Какво разказвате?“

„Разказвам, че сте рядко срещан светъл образ, който ближе лимонено сорбе.“

„Който никога не би седал заедно с вас и вашите приятели в тази мухлясала кръчма.“

„Наистина? Никога?“

„Ни-ко-га.“

„Дори и на едно газирано вино?“

„Мразя газирано вино и не пия.“

„Съвсем не?“

„Не и с вас.“

„Това бих записал в протокола като *може би*.“

„А аз бих записала в протокола, че вие никога нищо не записвате в него и затова дори няма да знаете къде да нанесете това с газираното вино.“

„Бих могъл да ви попитам, Бети“, въздъхва Бьорг, „и освен това ще си го запиша в сърцето.“

И той толкова бавно и концентрирано избира някаква комбинация от клавиши на телефона си, че дори Артур за-

белязва как устата му остава отворена, докато не пресъхва съвсем.

Повечето неща, от които Бьорг разбира, днес вече не са актуални. И все пак тезите, които тогава формулира за *Подобряването на личността*, всички, освен най-известната му статия *Следващата възможност*, днес не могат да се нарекат чак пробив, но минават за приемливо постижение.

Въпреки това Бети лесно можеше и да не попита изпадналия от системата социален работник, който след множество турбуленции остана безработен, дали е заинтересован от съвместна проектна дейност. Но като негова бивша студентка, която правеше проучвания в същата област, се почувства длъжна.

Неговите твърдения бяха съвсем нови. Това, с което той се занимаваше, се различаваше от всичко, което бе правено до сега. Теорията го вълнуваше точно толкова, колкото бе необходимо. Всичко останало оспорваше с експерименти и заблуди, с интуиция и страст, с волята наистина да промени нещо. Това, което доктор Константин Фогл особено харесваше в своята дисциплина „Обществени науки“, бе, че тя е наука за ежедневните неща. Че описваше хората и обществото такива, каквито бяха. Този факт действаше релаксиращо на Бьорг, който никога не взимаше прекалено на сериозно научните стандарти и правилата за поведение на социалния работник. Той можеше да описва това, което вижда, защото виждаше добре и много от неговите резултати не се различаваха от обичайното ежедневие. Здрав разум. В работата си най-много харесваше това, че може да разкаже на всеки приятел по чашка в Шведенеспресо какво проучва в момента и той го разбираше. От време на време тези типове също имаха добри идеи, които Бьорг понякога дори вмъкваше в своите заключения. Добре де, може и да се е случвало да твърди, че е доказал нещо, което реално погледнато е било по-скоро предположение. Но когато в крайна сметка го изхвърлиха от университета, заради доста подобни нелепости и то по същото време, в което нещата не вървяха и в службата, където работеше като пробационен помощник,

все пак съжали, че е прекалил с интерпретацията на резултатите.

Бързо се разчу и за нетактичното му отношение към клиентите. Избухливият му характер често играеше пагубна роля и пречеше на повишения или назначения, които в крайна сметка бяха интересни и във финансово отношение. Така и не успя да се хване на истински добра работа, което от части се дължеше и на това, че той никога не отваряше писма, никога.

А когато цялата тази история с помощта за бягството лъсна наяве, отдавна беше останал без работа. Насмалко да го поставят под наказателна отговорност, но никой от бившите му колеги не свидетелства. Бьорг и сам не знае дали юридически погледнато наистина е съдействал на тогавашния си клиент да избяга, липсват му специализираните познания по точните законови положения. Но тези категории винаги са го задушавали. Той знае само, както и всеки друг от пробационната служба, че гори и сред добрите деяния има лоши, както и сред лошите – добри. А Константин Фогл смяташе, че този клиент, който впрочем никога не успяха да хванат, беше един от тези, които бяха сторили лошо деяние, което същевременно беше добро. Тогава едното последва другото, а терапевтът и сам не беше наясно, че в определени моменти е готов просто да отклони погледа си. И така или иначе никога не си записваше нищо. Документирането бе прекалено изморително за него. Всички тези неомагистри, пиещи малцово кафе, с пуловерите си на плетеници ... това отдавна не беше едновременният колектив на пробационната служба. Така или иначе това вече не беше неговото. Но пък беше добре, че не заведоха наказателно дело срещу него.

Бетина Бергнер не носи пуловери с плетеници, но за сметка на това декламира стандартите като „Отче наш“, така че на моменти Бьорг е особено щастлив от гадния шум в ушите си.

„Бети ще ни обясни рега“, хили се Бьорг към Артур. А тя се надига и мърмори: „Щом така или иначе никой не е запознат с него ...“

„Първо ще ви разясня, откъде извличаме нашия материал“, обръща се Бети към младежа. „На първо място са звукозаписите, които редовно ще получаваме от вас. Наричаме го *говорене на черно*. Доктор Фогл ще ви зададе теми, а вие ще разказвате, така да се каже, на сяпо, каквото ви хрумне.“

„Затова „черно“, казва Артур.

„Умен е“, иронично подмята Бьорг.

„След това всичко идва при нас и ние го преписваме на компютъра. Според съдържанието“, прокашля се тя, „... доктор Фогл ще разработи следващите терапевтични стъпки.“ Бьорг кима доволно. „Целта е“, продължава Бети, „през следващата година да нямате никакви провинения, а в идеалния случай и след това.“

„До октомври имаме десет консултации“, казва Бьорг. „Вие и аз, само ние двамата. Наричаме целия този театър *Starring-принцип*. Не бива да казваме терапия. Никога не го наричайте терапия! *Starring* – от главна роля, защото в края на тези десет сесии ще сме установили как изглежда вашата изконна оптимална версия. Вие трябва да такава степен да сте наясно с тази роля, че да можете да я „изigrate“ в критични ситуации, да влезете в нея. За да можете да се спасите като действате така, сякаш представявате тази своя версия – по-добрата, по-меката, по-умната. И затова не трябва да попадате под ударите на закона. Нашата задача е да направим от вашата бледа, не го приемайте лично, от вашата невзрачна физиономия с грозна рана, лице за главната роля. Тази роля, която ще конструираме с вас, все пак не е концерт по желание. Приемете го така – става дума за огледалната зала на вашето изконно Аз. Помечтайте си първоначално за някаква разработка на самия себе си. Не е решаващо кой искаме да сме, а кого можем да представим. Разбирате ли разликата? Виждате ли какви възможности изведнъж се откриват? Ако никои вече не забелязва разликата, няма да има нужда да продължавате да живеете в образа. Никои не го интересува кой сте. Важното е за кого можете да се представите. Може би това е леко депресиращо, но само на пръв поглед. Хубавото е, че

човек може много по-добре да имитира главната роля, отколкото един скован вътрешен идеал, който никога не може да достигне.“

„И после?“

„И после? ... После ще сте един по-добър човек, а това е, което всички ние искаме да бъдем. Нали?“

(00:00) Проба: едно, две, три. Това работи ли въобще? Артур Галай за доктор Фогл, запис едно или нещо такова, проба. Благодаря, че не ме заприказвахте за раната ми. Мога да ви го обясня, някой път, но не сега. По същество. Порастването казахте, значи. За него трябва да говоря. Да кажем тогава 1988. Или да започнем с: Името ми е Артур Галай, но всъщност е трябвало да се казвам по друг начин. Роден съм на 29 май 1988. Любимото име на майка ми е било Марио, но баща ми се е наложил. Всъщност не знам много за това време. Само откъслечни истории, с които по-късно човек си сглобява произход. Това с името ми се е запечатало някак. В пандиза често се сецах за него. Може би е нещо като спомен за една друга възможност. Reset и всичко започва отначало. Ново име, всичко отначало. Но това е само една смахната мечта.